

Ochtendgloren

Corina Bomann bij Boekery:

Het vlindereiland
De maneschijnsonate
De jasmijnzussen
De stormroos
Een wonderlijke winterreis
Het klaprozenjaar
Winterbloesem
De rozentuin

De vrouwen van de Leeuwenhof:

Agneta's erfenis
Mathilda's geheim
Solveigs belofte

De kleuren van schoonheid:

Sophia's hoop
Sophia's wens
Sophia's triomf

Waldfriede-saga:

Gloriedagen
Lichtpunt
Avondrood
Ochtendgloren

Een kamer aan zee

Corina Bomann

Ochtendgloren

*Berlijn, 1948. In een verdeelde stad, geteisterd
door een bitterkoude winter, blijft de missie
van het ziekenhuis onveranderd.*

Deel 4 van de *Waldfriede*-saga

Vertaald uit het Duits door Iris van der Blom en Lilian Caris

ISBN 978-90-225-9901-3
ISBN 978-94-023-2113-5 (e-book)
ISBN 978-90-528-6683-3 (audio)
NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Wunderzeit*
Vertaling: Iris van der Blom en Lilian Caris
Omslagontwerp: Bürosüd
Omslagbeeld: © Magdalena Russocka / Trevillion Images
(MRA152846)
Auteursfoto: © Nadja Klier
Zetwerk: CeevanWee, Amsterdam

© 2023 by Penguin Verlag, a division of Penguin Random House Verlagsgruppe GmbH, München, Germany.
© 2024 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Proloog

1940

Christina lag in de schaduw van de veldschuur en keek naar de hemel, waar witte wolkjes langs de verder strakblauwe hemel schoven. Ze wachtte tot de klok één uur zou slaan, voor haar het sein om op te breken. Om die tijd zou de tuinman van het landgoed voor het middagmaal in zijn hut verdwijnen en dan zou ze geen risico op ontdekking meer lopen.

Haar ouders zagen eigenlijk niet graag dat hun tienjarige dochter naar het grote huis op het landgoed ging. Maar ze vond het heerlijk om zich 's zondags in het dichte struikgewas van het slotpark te verstoppen, wanneer in haar dorpje de middagrust heerste en zelfs de honden geen zin hadden om uit hun lommerrijke schuilplaatsen te komen.

Eindelijk luidde de klok! Christina stond op, klopte het stro van haar groene zondagse jurk en ging op pad. Ze had nog een uur voordat ze weer naar huis moest om haar moeder te helpen met de voorbereidingen van de uitgebreide koffie die 's middags werd geserveerd. Bij de gedachte aan de kruimeltaart die ze hadden gebakken liep het water haar in de mond.

Wat ze in en om het grote huis zag, interesseerde haar echter nog meer. De voorname bewoners waren 's zondags meestal van huis en de dienstmeisjes maakten gebruik van hun afwezigheid om het huis te luchten en andere werkzaamheden te verrichten.

In juni 1940 brandde de zon op de velden van Neder-Silezië en

deed de lucht boven het zachtjes in de wind wuivende koren trillen. Dat het oorlog was merkte je hier op het platteland nauwelijks. Alleen liep het aantal mannen in het dorp terug. Al na de eerste mobilisatiegolf was hun afwezigheid merkbaar, ook omdat veel jonge mannen zich vrijwillig bij de Wehrmacht aansloten.

Christina had haar ouders erover horen praten. Haar moeder was blij geweest dat haar broer Anton niet tot de lichten behoorde die moesten vertrekken. Ook haar vader was tot dusver niet opgeroepen. In tegenstelling tot andere mannen in het dorp was hij niet van plan om zich vrijwillig voor deze ‘waanzin’, zoals hij het noemde, te melden.

Toen de oorlog was begonnen had iedereen gehoopt op een spoedig einde. Maar nu breidde hij zich uit, de gevechten werden heviger, de Wehrmacht was inmiddels Denemarken binnengemarcheerd en hun leger stond op het punt ook Frankrijk aan te vallen.

‘Hitler zal nooit tevreden zijn,’ had haar vader gezegd toen hij dat in de krant had gelezen. ‘Hij zal nog meer redenen vinden om oorlog te voeren. Hij zal nog meer landen aanvallen. Net zo lang tot er op de hele wereld geen steen meer op de andere staat.’

Natuurlijk mocht Christina nooit op school vertellen dat haar ouders tegen de oorlog waren. Haar onderwijzer zag al in kleinere misstappen aanleiding om klappen met zijn liniaal uit te delen. Een jongen die het verkeerde antwoord had gegeven op de vraag hoelang het Duizendjarig Rijk zou duren, was door hem zo toegetakeld dat hij een paar dagen thuis moest blijven. Dus wanneer meneer Miksch over de heldendaden van de soldaten vertelde of als ze op de radio naar marsmuziek en soldatenliederen luisterden, vertrok Christina geen spier en gedroeg ze zich net als haar klasgenoten.

Bij de heg aangekomen glipte ze door de smalle opening. Ze moest uitkijken dat ze niet met een van haar vlechten in de takken bleef hangen, anders zou haar moeder vragen waar ze was geweest.

Even later lag het landhuis voor haar. Het was een hoog, classicistisch gebouw met twee vleugels en een luisterrijk gedecoreerd centraal deel, dat heldergeel geschilderd was, waardoor het fel afstak tegen de blauwe hemel. De raamkozijnen waren wit gehouden

en voorzien van pleisterornamenten. Aan de voorzijde bevond zich onder het brede balkon een oprit voor koetsen en aan de achterkant strekte zich een gewelfde trap uit tot in het park.

Zoals Christina had verwacht stonden de deuren wijd open. Om beter te kunnen kijken sloop ze nog een stukje onder de boschages uit. Ten slotte kon ze net de kroonluchter zien, die als een glazen druiventros aan het plafond hing. Het was haar tot dusver niet gelukt 's avonds weg te glippen om te gaan kijken hoe het eruitzag als alle lampjes ervan brandden. Ze stelde het zich voor als in het sprookje, wanneer Assepoester tijdens het bal haar prins ontmoet. Voor zover ze wist ontving de heer des huizes van tijd tot tijd gasten of gaf hij een bal, vooral in het voorjaar, met Pasen of tijdens het midzomerfeest, of in de herfst gedurende het jachtseizoen.

Bij het geluid van een voertuig glipte ze weer terug door de haag. Ze wilde in geen geval worden gesnapt en voor een dievegge worden aangezien!

Toen ze echter om het landhuis heen was gelopen zag ze dat het niet om de auto van de landheer ging. Het voertuig was donkergroen en de soldaat die de auto had bestuurd stond ernaast en stak een sigaret op.

'Kom eens hier, kleine meid!' riep hij, maar Christina draaide zich vlug om en ging ervandoor. Haar moeder had haar ingeprent niet met vreemden te praten en al helemaal niet met soldaten, die er niet voor terugdeinsden een mens te doden. De soldaat riep haar nog iets na, maar ze verstond het niet.

Met bonzend hart sloeg ze het veldweggetje in en verdween even later weer tussen het koren. Daar bleef ze een tijdje gehurkt zitten luisteren. Wat had het te betekenen dat er soldaten naar het landhuis kwamen? En nog wel in afwezigheid van de heer des huizes.

Christina had er bijna spijt van dat ze erheen was gegaan. Naar het scheen was dit geen goede dag voor een avontuur.

Na een poosje, toen ze zeker wist dat de soldaat haar niet achterna was gekomen, stond ze weer op en liep naar de veldschuur. Langs de kant van de weg tjirpten een paar krekels en de warme

zonnestrallen drongen door haar jurk heen. Bij deze hitte was het best mogelijk dat ze morgen vrij van school kregen. De zomervakantie stond toch al voor de deur. Het loonde nauwelijks meer de moeite te zitten zweten op de harde schoolbanken.

Toen ze bij de veldschuur aankwam, sloeg de klok van de kerktoren twee uur. Ze keek haar kleding en haar vlechten nog eens na en ging daarna op weg naar de kleine boerderij van haar ouders.

Daar zag alles eruit als gewoonlijk, en toch overviel haar een vreemde sensatie. Alsof de wereld een paar centimeter was verschoven. Ze schudde haar hoofd. Het zou wel komen doordat haar gebruikelijke tijdverdrijf door de soldaat was onderbroken.

Behoedzaam deed ze de voordeur open.

‘Kom binnen, Christina,’ zei de krachtige stem van haar vader. Christina verstijfde van schrik. Eigenlijk hoorde hij nu zijn middagslaapje te doen!

Terwijl ze probeerde haar schuldgevoel te verbergen duwde ze de deur dicht. Hadden ze gemerkt dat ze stiekem naar het landgoed was gegaan? Dat moest haast wel, als ze afging op het ernstige gezicht van haar vader.

‘Ga zitten,’ zei haar vader.

Christina’s blik ging naar haar moeder. Die keek diepbedroefd. Ze was nooit erg mollig geweest, maar haar gezicht leek nu nog smaller. Ze zag er afgemat uit. Was ze zo boos op haar?

Christina wilde vragen waar Anton was. Ook hij bleef tijdens de middagrust nooit thuis. Waarschijnlijk was hij met schoolvrienden op stap. Haar vader had geglunderd van trots toen ze hoorden dat Anton naar het gymnasium in Glogau mocht.

Haar vader zweeg even en haalde toen een brief tevoorschijn. ‘De militaire politie is hier geweest,’ zei hij bedroefd. ‘Ze kwamen dit brengen.’

Christina staaarde hem verbaasd aan. Het ging dus helemaal niet om haar? Weer zag ze de soldaat voor zich. ‘Wat is dat?’ vroeg ze voorzichtig.

Haar moeder snifte. Christina merkte nu pas dat ze tranen in haar ogen had.

‘Mijn oproep voor militaire dienst,’ antwoordde haar vader. ‘Ik

moet eind van de week vertrekken. Naar Frankrijk. De oorlog in.'

Bij zijn laatste woorden begon haar moeder te snikken. Haar vader keek ernstig maar wekte een kalme indruk. Hij stak zijn ene hand uit naar Christina, de andere naar zijn vrouw. Anton was nog steeds nergens te bekennen. Was hij maar hier, dacht Christina bedrukt en ze legde haar hand in die van haar vader.

'Beloof me dit, Christina,' zei hij bijna plechtig. 'Beloof me dat je op je moeder zult passen. En dat jullie elkaar nooit kwijtraken.'

Het lag op het puntje van haar tong om te zeggen dat Anton er toch ook zou zijn. Maar ze knikte slechts en viel haar vader om de hals.

DEEL 1

‘De winter had streng zijn intrede gedaan en zoals overal werd ook bij ons het gebrek aan brandstof merkbaar. Vaak konden slechts de operatiekamer, de verlos- en de zuigelingenkamer minmaal verwarmd worden.

De centrale verwarming in het huis van de geneesheer-directeur, waar ook een aantal verpleegsters woonde, kon slechts zelden worden aangezet. We moesten ons behelpen met kleine kacheltjes, voor zover voorhanden. [...] De bossen in de omgeving boetten sterk aan bomen in.’

‘Nog altijd bleven de rantsoenen wat levensmiddelen en andere zaken betreft tot het allernoodzakelijkste beperkt. De maaltijden werden dagelijks naar het aantal calorieën berekend, waarna de lijst met uitkomsten werd opgehangen, zodat duidelijk was dat ieder “zijn deel” kreeg.’

(Kroniek van ziekenhuis Waldfriede, 1946 en 1948)

1

Zehlendorf, 4 april 1948

De ochtendzon zette ziekenhuis Waldfriede in een helder licht toen Christina de geplaveide rotonde op liep. De lucht was fris en vervuld van een zoete geur. In de verte hoorde ze stemmen. Ze keek opzij naar het park, waar ze een groepje fleurig geklede jongelui zag, die kennelijk dezelfde bestemming hadden als zijzelf.

Christina, die wat sceptisch stond tegenover grote groepen mensen, bleef nog even staan waar ze stond en liet haar blik over het terrein dwalen.

Door het zonlicht had de bloesem van de kersenbomen in het park van het ziekenhuis een stralende glans. De takken van de meeste andere bomen waren nog kaal, maar daar zou binnenkort wel verandering in komen. Haar blik gleed verder langs het geel geschilderde woonhuis van de geneesheer-directeur, dat veel weg had van een villa. Toen richtte ze haar aandacht op het ziekenhuis.

Hoewel nog steeds duidelijk zichtbaar was dat het gebouw ernstig onder de oorlog had geleden, slaagde de ochtendzon er toch in de schade enigszins te verzachten. Het imposante hoofdgebouw telde drie verdiepingen en de gevel was bedekt met wilde wingerd. Aan de rechterkant bevond zich een aanbouw in de vorm van een toren met grote roederamen, aan de linkerzijde verbond een middelgrote aanbouw met het opschrift *BADEN* het met nog een aanbouw, die groter was: het kantinegebouw. Onder het schuine pan-

nendak bevonden zich talrijke raampjes waarachter de kamers van de verpleegsters en verplegers lagen.

Gehaast liepen de verpleegsters langs de ramen van de afdelingen, en hier en daar zag Christina een zuster een dekbed opschudden of met een dienblad in de weer. Wat had ze ernaar verlangd ooit bij hen te horen!

Nu was die dag dan toch aangebroken. Ze zou beginnen aan haar opleiding in ziekenhuis Waldfriede.

Ze keek naar het blaadje in haar hand. Het programma voor de eerste dag was uitgebreid. Het begon met een plechtigheid in de ziekenhuiskapel, daarna zouden ze hun kamer toegewezen krijgen. 's Middags zou er een rondleiding door het gebouw zijn, en aansluitend konden ze met elkaar kennismaken en zich op hun kamer installeren.

Ze vouwde het blaadje weer op en stopte het in de zak van haar rok.

Toen ze zich omdraaide om naar de anderen te gaan, zag ze naast de hoge taxusstruiken een jonge vrouw met donkerbruin haar in een gele jurk staan. Haar benen waren opvallend bruin. Christina kon op het eerste gezicht niet zien of ze werkelijk nylonkousen droeg of dat ze haar benen had gekleurd om te doen alsof. In deze tijd van het jaar konden haar benen niet door de zon zijn gebruind.

De onbekende vrouw droeg een versleten stoffen tas en keek een beetje onthutst om zich heen. Zou ze een patiënte zijn?

Christina liep naar haar toe. 'Goedemorgen, waar wilt u heen?' vroeg ze vriendelijk. Nu zag ze ook dat de vrouw nauwelijks ouder was dan zijzelf.

De vrouw maakte een schrikbeweging en keek haar toen met stralende ogen aan. 'O, ik wil verpleegster worden! Ik bedoel, ik moet naar de ontvangst van de nieuwe leerlingen.'

Christina bespeurde een licht accent. 'Dan bent u hier helemaal goed!' zei ze. 'Ik ben Christina Heller. En als u wilt, kunnen we elkaar tutoyeren.'

Het meisje slaakte een zucht van verlichting en stak Christina haar hand toe. 'Dat zou fijn zijn. Ik ben Selma. Selma Wagner.'

‘Waar kom je vandaan, Selma?’ vroeg Christina.

‘Uit Kleinmachnow,’ antwoordde ze.

‘De Sovjet-zone,’ zei Christina.

Na de oorlog hadden de geallieerden Duitsland en ook de hoofdstad Berlijn in vier sectoren verdeeld. Zehlendorf bevond zich aan de Amerikaanse kant en de zuidelijker gelegen voorstades behoorden tot de gebieden die de Sovjets waren toegewezen.

‘Eigenlijk kom ik uit Bohemen,’ vertelde Selma. ‘Ik ben hier in 1945 aangekomen en woon sindsdien bij mijn pleegouders.’

Christina trok haar wenkbrauwen op. Selma was een vluchteling, net als zijzelf! En ze leek ook heel aardig.

‘Zijn je ouders...’ begon Christina bedrukt.

‘O nee, niet wat je denkt,’ zei Selma vlug. ‘Mijn ouders leven nog. Het leek hun beter om me na de oorlog hiernaartoe te sturen, zodat ik een behoorlijk beroep leer. Bovendien zijn het adventisten, zoals de zusters van Waldfriede.’

Dat de zusters het adventistische geloof aanhingen wist Christina al, maar van de reden dat Selma hierheen was gestuurd keek ze vreemd op. Kon je in Bohemen dan geen fatsoenlijk beroep leren? Of had je daar geen adventisten?

Het volgende moment voelde ze een lichte jaloezie opkomen. Selma had in elk geval haar ouders nog. Dat kon ze van zichzelf niet zeggen...

‘Waar kom jij vandaan?’ vroeg Selma.

‘Uit een dorpje in Silezië.’ Christina keek Selma aandachtig aan. Zou ze met dat antwoord genoeg nemen? Ze vond het nooit prettig als iemand haar naar haar herkomst vroeg. Niet omdat ze zich voor haar dorp schaamde, maar omdat ze dan merkte dat er een wond dreigde open te gaan en de pijn daarvan wilde ze niet meer voelen.

‘Ik ben nog nooit in Silezië geweest,’ zei Selma, en ze dacht even na voordat ze vroeg: ‘Vind jij het ook zo spannend? Ik heb de hele nacht niet kunnen slapen. Ik... Ik ben nooit eerder in dit ziekenhuis geweest, alles is zo nieuw en onbekend.’

Christina glimlachte en besloot dat ze Selma wel mocht. ‘Ik vind het ook spannend,’ gaf ze toe, ‘maar ik denk niet dat we bang hoe-

ven te zijn. De artsen en de zusters die lesgeven zijn allemaal heel aardig. Ik ken ze al een tijdje.'

'Hoe dat zo?' vroeg Selma verbaasd.

Er gleed een glimlach over Christina's gezicht. Toen stak ze haar hand naar Selma uit. 'Omdat Waldfriede mijn thuis is.'

2

Glimlachend keek Hanna de twee meisjes na. Ze waren zo in gesprek verzonken dat ze haar niet hadden opgemerkt. Hanna nam het hun niet kwalijk, integendeel, ze was heel blij dat Christina zo gauw contact met een nieuwe leerling had gemaakt. Misschien zou er zelfs een vriendschap tussen hen ontstaan. Christina's hartenwens was dat ze aansluiting met leeftijdsgenoten zou vinden, ze had hier meestal met veel oudere mensen te maken gehad.

Omdat er nog wat tijd restte voor de kerkdienst, liet Hanna haar blik naar de toegangspoort dwalen, waarboven een bord met het opschrift ZIEKENHUIS WALDFRIEDE hing. Ze voelde een windvlaag en trok het vest dat ze over haar donkerblauwe uitgaansjurk droeg strakker om zich heen. Hoewel de lente met rasse schreden naderde, was de ijzige greep van de winter nog steeds voelbaar. Het was merkwaardig dat juist dat jaargetijde Waldfriede telkens vernieuwing bracht.

Het was ook winter geweest toen ze achtentwintig jaar eerder door deze poort was binnengekomen als jonge verpleegster die de dood van haar verloofde wilde vergeten en opnieuw wilde beginnen. De vorst had hen allen aangegrepen en het werken bemoeilijkt, en toch was er uit het vervallen sanatorium een fier ziekenhuis ontstaan.

Toen Christina door deze poort was binnengebracht, samen met de onafzienbare stroom andere vluchtelingen, was het weliswaar al lente geweest, maar wel een heel koude lente na een lange, ellendige winter.

Voorovergebogen, ziek, in gescheurde, vuile kleding, met bleke, magere gezichten: deze mensen hadden gehoopt hier hulp te krijgen. Behalve hun naakte bestaan hadden de meesten vrijwel niets uit hun vroegere leven kunnen redden. Hun huizen en hun sociale omgeving waren ze kwijtgeraakt en velen hadden tevens aan gezondheid ingeboet.

Ook de Waldfriede-familie was het niet goed vergaan. De gevolgen van de oorlogshandelingen en de daaruit voortgekomen hongersnood hadden hen aangegrepen. Veel ramen van het hoofgebouw met aanbouw waren slechts provisorisch afgedicht. De fontein voor de lighal was opgedroogd en het overgrote deel van het park was veranderd in een aardappel- en knollenveld. Het gazon van het resterende park was op vele plaatsen nog steeds niet hersteld van de neergekomen brandbommen. De grote, gapende krater die vlak bij de straat was geslagen, was de stille getuige van het feit dat het ziekenhuis en de andere gebouwen op het terrein ternauwernood aan verwoesting waren ontkomen.

Overal was gebrek aan het allernoodzakelijkste geweest. De levensmiddelen waren op de bon, af en toe lieten ze zich met zwarthandelaren in, zodat ze op z'n minst hun patiënten van voldoende voedsel konden voorzien. Verbandmateriaal was nog steeds schaars, zodat ze zich met andere middelen moesten behelpen. Geneesmiddelen kregen ze wel, het Amerikaanse leger ondersteunde hen. Brandhout daarentegen was nauwelijks te krijgen, om van briketten maar te zwijgen.

Toch had ziekenhuis Waldfriede in Zehlendorf al die mensen zo goed mogelijk asiel verleend.

Opeens zag ze de beelden van die middag weer voor zich, toen dr. Conradi haar naar de Eerste Hulp had laten komen...

Die middag hadden er talrijke kinderen tussen de vluchtelingen gezeten. Sommigen waren alleen, anderen klampten zich aan hun moeder vast. Hun ogen leken veel te groot voor hun uitgemergelde gezichtjes. Veel van hen keken haar met een alwetende blik aan, zoals je die wel ziet bij oudere mensen. Sommige kinderen waren duidelijk te klein voor hun leeftijd.

‘Waar gaat het om?’ had Hanna aan dr. Conradi gevraagd.

‘We hebben hier een patiënte die zich niet door mij laat aanraken. Ze heeft een al licht necrotische wond aan haar been die zorg nodig heeft. Uw aanwezigheid helpt misschien.’

In de behandelkamer had ze eerst alleen een oudere man in een veel te grote, versleten wollen jas gezien, die zich voorstelde als Franz Kobler.

Toen ontdekte ze een bleek, heel dun meisje van een jaar of zestien met blonde, enigszins vervilte vlechten. Ze zat met opgetrokken knieën op de onderzoekbank. Aan haar been had ze een lange wond, die er ontstoken en etterig uitzag.

‘En wie ben jij?’ Ondanks Hanna’s vriendelijke toon had het meisje een schrikbeweging gemaakt. Ze omkleemde haar benen nog iets steviger en legde haar hoofd weer op haar knieën.

‘Neem het haar alstublieft niet kwalijk, zuster Hanna,’ zei Kobler. ‘We noemen haar Christina. Onze colonne heeft haar in het bos gevonden.’ Hij perste zijn lippen op elkaar en vervolgde toen: ‘Niet ver van een andere colonne, die... niet zo veel geluk had gehad als wij.’

‘Wat was er gebeurd?’ Hanna voelde een huivering als speldenprikken in haar huid. De afgelopen jaren had ze geleerd dat de omschrijving ‘niet zo veel geluk gehad’ alle mogelijke verschrikkingen kon inhouden.

‘Allemaal dood. Alleen zij niet.’ Kobler keek het meisje medelijdend aan. ‘Kunnen we het misschien... ergens anders over hebben?’

Achter het kamerscherm had de man hun verteld hoe Christina haar verwonding had opgelopen. Ze moest bij een poging om aardappelen te halen aan een roestig stuk prikkeldraad zijn blijven hangen. De man had beschaamd zijn hoofd gebogen. ‘Helaas waren we gedwongen om onderweg te pakken wat er te pakken viel.’

Dat begreep Hanna maar al te goed. Zelf hadden ze zich ook rijkelijk tegoed gedaan aan de ingekuilde aardappelen die de Russen bij hun aftocht hadden achtergelaten. Waardigheid was ver te zoeken geweest toen ze zich met emmers en manden op de berg hadden gestort voordat anderen het konden doen. De honger en de

bezorgdheid om hun patiënten hadden hun echter geen keuze gelaten.

‘Zijn het alleen mannen door wie ze zich niet laat aanraken?’ had Hanna gevraagd.

‘Voornamelijk.’ Kobler knikte. ‘Ze schijnt hun de schuld van alle kwaad te geven. Ik ben eigenlijk de enige voor wie ze een uitzondering maakt. Maar ik heb haar dan ook gevonden en meegenomen.’

Ze had een afschuwelijk vermoeden gekregen. ‘Is ze...’ De woorden bleven haar in de keel steken. Het zou niet voor het eerst zijn dat een nog heel jong meisje bij haar in de onderzoekkamer zat dat op de vlucht door verkrachting zwanger was geworden.

Kobler had dit tegengesproken. ‘We zijn zo veel mogelijk uit de buurt van de Russen gebleven. Maar wat er eerder is voorgevallen, weet ik niet. Het arme kind praat niet over wat er met haar familie is gebeurd. Misschien is ze op een troep soldaten gestuit die hen allemaal heeft vermoord. Ook haar familieleden.’

Wat dat betekende wist Hanna maar al te goed. Kobler vertelde dat ze nauwelijks had gesproken sinds ze haar in een uitgeholde boom hadden gevonden. Hanna had meteen beseft dat het meisje zwaar getraumatiseerd was.

‘We wilden haar niet voor de Russen achterlaten,’ ging Kobler verder. ‘Dus hebben we besloten haar mee te nemen. Alleen vrees ik dat we weinig voor haar kunnen doen.’

Kobler had hun uitgelegd dat zijn vrouw en hemzelf een onderkomen was aangeboden, maar dat dit niet genoeg ruimte bood om Christina bij hen op te nemen.

‘U bent dus niet vanwege haar wond gekomen?’ Dr. Conradi’s stem had boos geklonken.

‘Jawel, natuurlijk vanwege haar wond,’ verzekerde Kobler hem. ‘Maar misschien... zou u haar hier een tijdje kunnen houden. Haar erbovenop helpen tot ze weer op eigen benen kan staan.’

Het was een impertinent verzoek geweest, al kon Hanna Koblers beweegredenen wel begrijpen. Nadat ze het meisje had nagekeken en haar wond had verzorgd, had Hanna zich tot de geneesheer-directeur gewend. ‘Zou ze niet hier kunnen blijven? Ik ben bang dat het, als ze hier weggaat, slecht met haar zal aflopen. U hebt immers

gezien hoe schrikachtig ze is. Hier zou ze kunnen genezen.’

Dr. Conradi was niet enthousiast geweest, want ze hadden al genoeg extra mensen te onderhouden. Hanna had aangeboden zich over haar te ontfermen en was vasthoudend geweest. En omdat hij haar zelden iets kon weigeren, had Conradi er uiteindelijk in toegestemd dat Christina bij hen bleef...

‘Goedemorgen, zuster Hanna.’

De warme stem van dr. Conradi verdreef de beelden uit haar herinnering. Ze maakte een schrikbeweging, want ze had niet gehoord dat hij naast haar was komen staan.

‘O, ik wilde u niet laten schrikken,’ zei hij vlug.

‘Dat viel wel mee. Ik was alleen in gedachten verzonken. Dit is een betekenisvolle dag.’ Ze keek naar de dokter, die ziekenhuis Waldfriede al vanaf het begin leidde. Zijn haar was dunner geworden door de jaren van schaarste en oorlog. Zijn snor was nu grijs en hij had gebogen schouders door het vele staan aan de operatietafel. De blik in zijn blauwe ogen getuigde echter nog steeds van vastberadenheid en een sterke wil. Hij was nog altijd het kloppend hart van Waldfriede.

‘Ja, bij elke nieuwe lichting die naar ons ziekenhuis komt merk je dat de jaren voorbijgaan, nietwaar?’ merkte Conradi met een weemoedige glimlach op. ‘Het derde vredesjaar staat alweer voor de deur.’

Hanna slaakte een zucht. ‘Soms heb ik het gevoel dat de tijd heel traag verstrijkt, als je ziet wat we aan reparaties kunnen uitvoeren. Maar u hebt inderdaad gelijk. Aan de jeugd kunnen we zien dat we oud worden.’

‘Oud en wijs, en we zijn er nog steeds.’ De dokter legde zijn hand licht op haar schouder. ‘Laten we die nieuwe generatie van Waldfriede maar eens gaan verwelkomen.’

3

Christina nam Selma bij de hand en haastte zich met bonzend hart naar de kapel in het achterste deel van het ziekenhuis. Daarvandaan kon je ook de vakwerkhuisjes zien liggen waar veel van de ambachtslieden van Waldfriede met hun gezin woonden. Een aantal mannen was niet uit de oorlog teruggekeerd, zodat het werk door hun vrouwen moest worden gedaan. Christina kende enkelen van hen en wist dat ze geen makkelijk leven hadden. Maar voor wie was het leven na de oorlog wel makkelijk?

Ze zette die sombere gedachten opzij. Haar hart maakte een sprongetje van geluk bij de aanblik van de kapel. De vorige dag had ze nog meegeholpen om alles voor de ontvangstplechtigheid in orde te maken. Daarbij had ze ook het koor tijdens de generale repetitie horen zingen. Veel van de zusters hadden een prachtige stem en bespeelden ook een muziekinstrument. Hanna had haar aangeemoedigd het ook te proberen, maar ze was geen groot talent gebleken.

Toen ze langs de ramen van de keuken liepen, snoven ze een heerlijke geur op. Christina had er nu een beetje spijt van dat ze van pure opwinding het ontbijt had overgeslagen.

Achter de ruiten zag ze zuster Waltraud Raudies, die al in het tweede leerjaar zat, maar toch telkens weer in de keuken ging werken. Ze was met haar vijfentwintig jaar ouder dan de meeste leerling-verpleegsters. Eigenlijk had ze al in 1946 met de opleiding zullen beginnen, maar omdat haar deskundigheid in de keuken niet kon worden gemist, was ze een jaar later begonnen. Haar plaats

was ingenomen door Lothar Müller, die nu als assistent van Carl Rohleder op de badafdeling werkte. Waltraud had zich daar boos over kunnen maken, maar het was inmiddels geen geheim meer dat ze verliefd was op de assistent-badmeester. Christina zag hen af en toe samen door het park wandelen.

Voor de kapel zag ze de andere meisjes staan. Sommigen waren in burgerkleding gekomen, maar de meesten droegen hun verpleegstersuniform al. Bijna allemaal hadden ze een reistas bij zich. Vandaag zou er nog geen les worden gegeven, want de nieuwkomers moesten eerst kennismaken met het ziekenhuis en hun kamers in gebruik nemen.

‘Zullen we even binnen kijken?’ vroeg Christina aan Selma, die een beetje onzeker om zich heen keek.

‘En de anderen dan?’

‘Die komen vast ook zo.’ Christina glipte door de kapeldeur naar binnen.

Je kon aan het gebouw zien dat het tijdens de oorlog veel te lijden had gehad. Veel ramen waren provisorisch hersteld, in een van de muren zat een lange scheur en de stoelen verkeerden in slechte staat.

Wel was de hele kapel versierd met bloemen uit eigen kwekerij. Hoofdtuinman Wilhelm Jasper deed nooit graag afstand van wat hij zelf had opgekweekt, en hij teelde voornamelijk groenten, maar voor deze gelegenheid had hij bloemenmandjes, margrietten en geraniums geschonken.

Christina liet haar blik door de kapel dwalen. Tot dusver was ze hier alleen geweest om schoon te maken. Ze was geen lid van het christelijke Genootschap van Zevendedagsadventisten die het ziekenhuis leidde. Haar moeder had haar in de Evangelische Kerk laten dopen. Toen Hitler aan de macht kwam, had haar familie de kerkgang gestaakt.

Van Hanna wist ze over de adventisten dat ze in plaats van de zondag de zaterdag als rustdag heiligden. Bovendien was hun streven niet na hun dood in de hemel te komen, maar was hun hoop gevestigd op een wederopstanding door Jezus, die hun dan een nieuwe aarde zou schenken.

Ook de kapel hier verschilde sterk van de kerk in haar dorp, het was eerder een gebedsruimte dan zo'n donker, altijd koel gebouw waarin God zo ver weg leek.

Ze nam Selma mee naar de tweede rij stoelen, die gereserveerd was voor de leerlingen. Even later kwamen ook de andere meisjes binnenstromen. Vooraan zouden de artsen en de hoofdverpleegsters gaan zitten, achter hen de andere zusters uit het ziekenhuis.

'Als je hier al een tijdje woont, weet je vast ook hoe dokter Conradi is, nietwaar?' fluisterde Selma Christina toe. 'Mijn ouders gaven hoog van hem op en dachten dat dit ziekenhuis zonder hem niet zou bestaan.'

'Hij is heel aardig en een goede arts,' antwoordde Christina, maar ze had eerlijk gezegd vooral veel ontzag voor dr. Conradi. Als Hanna zich niet voor haar had ingezet, zou ze hier misschien niet eens zijn...

Op een namiddag aan het begin van het jaar had ze op de kraamafdeling gewerkt. De vloeren moesten regelmatig worden gedweild, vooral bij de pas bevallen vrouwen was reinheid van groot belang, zodat ze geen kraamvrouwenkoorts kregen, waaraan ze zouden kunnen overlijden. De Amerikanen hadden hun dan wel de penicilline gebracht, maar die was nog steeds niet overal leverbaar. Reinheid, had zuster Else altijd benadrukt, was het belangrijkste in de omgang met patiënten.

Christina werkte heel graag in dit deel van het ziekenhuis, dat licht was en waar de zon ongehinderd naar binnen scheen, want hier begon telkens weer nieuw leven. Hoewel het voorkwam dat een kindje tijdens of na de bevalling stierf, kwam de dood niet vaak langs. Dat had het ziekenhuis niet in de laatste plaats te danken aan de deskundigheid van de vroedvrouwen en de kraamverpleegsters.

De wens ooit bij de zusters van Waldfriede te horen was al een paar maanden eerder bij haar ontstaan, maar toen ze die middag voor de ruit van de zuigelingenzaal stond en de kleintjes ingebakerd in hun bedjes zag liggen, wist ze dat ze niet een gewone verpleegster wilde worden. Dezelfde avond nog had ze Hanna van